

GÜNÜMÜZÜN İŞTİRAKÇİ HİLMİLERİ

Aydınlık Dergisi, 23 Haziran 2002

Yıldırım Koç

İştirakçi Hilmi'yi bilir misiniz? Çok ilginç bir kişiymiş. Münir Süleyman Çapanoğlu'nun 1964 yılında yayımlanmış bir kitabı var: **Türkiye'de Sosyalizm Hareketleri ve Sosyalist Hilmi** (Pınar Yay., İstanbul, 1964, 95 s.). Mete Tunçay'ın **Türkiye'de Sol Akımlar - 1 (1908-1925)** isimli kitabında (2. Baskı, BDS Yay., İstanbul, 2000) İştirakçi Hilmi hakkında epey bilgi var. A. Cerrahoğlu'nun **Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı** (May Yay., İstanbul, 1975) isimli kitabında da İştirakçi Hilmi'ye ilişkin bilgi ve değerlendirme bulunabilir.

Hüseyin Hilmi veya yaygın bilinen adıyla İştirakçi Hilmi, 1910 yılında Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kurmuş. Fırka'nın çalışmaları bir süre sonra durdurulmuş. Hüseyin Hilmi 1913 yılında Sinop'a sürülmüş. İki yıl sürgün hayatı yaşamış. 1919 yılında Türkiye Sosyalist Fırkası'nı kurmuş. 1919-1922 döneminde İstanbul'da işçi sendikaları ile yakından bağlantılı. Dönemin önemli iki grevinden birini yönetmiş, birini desteklemiş. Kendisini tanıyan Çapanoğlu'nun anlattığına ve Refik Halid'den aktardığına göre, İştirakçi Hilmi hep kırmızı bir yelek giyermiş. Herkese "arkadaş" diye hitap edermiş. 1913 öncesinde de ikide bir de hapse atılmış.

1913 öncesinde "İstanbul'da geçirdiği her ay, muhakkak bir defa onu polisler arar ve askerler Bekirağa Bölüğüne tıkarı. Artık oranın gediklisi olmuştu. Bir yırtık muşamba bavulu daima mahbusa girmek için hazır dururdu." (Refik Halid, aktaran Çapanoğlu, s.80).

1913-1919 döneminde "Çorum'da bana daha sık gelir... Ah, derdi, 1 Mayıs bayramı... Onu amele ile beraber ne zaman yapabileceğim. Bu esnada bizim bayramlar gelirdi, şeker bayramları, kurban bayramları. Onu tebrik edenlere, Arkadaş, derdi, benim bayramım bir Mayıs'ta. O günü gel de koklaşalım... İştirakçi 1 Mayıs'ta kırmızı yeleğine ilaveten bir de kırmızı boyunbağı takar, yakasına da gelincik ilişir, bir başına o günü tes'it ederdi." (Refik Halid'den aktaran, Çapanoğlu, s.82-83.)

İştirakçi Hilmi 1919 yılında Türkiye Sosyalist Fırkası'nı kuruyor. Partinin programında üretim ve değişim araçlarının milli bir temele dönüştürüleceği belirtilmektedir. Mete Tunçay, bu hükmü, devletleştirme olarak yorumlamaktadır (Tunçay, s.38). Partinin programının 11. Maddesi ise şöyledir: "Şimendifer, maden ocakları, bankalar, şirketler ve sair buna mümasil müessesat-ı iktisadiye ile bilumum vesait-i istihsaliye ve imaliyenin içtimai bir hale ifrağı, yani Devlet tarafından idaresi."

Diğer bir deyişle, en genel hatlarıyla sosyalizmi savunan bir program.

Bu parti enternasyonalist de. Programın giriş bölümünde, aynı amacı güdenlerle uluslararası düzeyde işbirliği yapılması ilkesi kabul edilmiş. Partiyi İkinci Enternasyonal'in 1919 yılında toplanan Bern Kongresinde iki kişi temsil etmiş. İkinci Enternasyonal'in 1920 yılında toplanan Cenevre Kongresine de Hüseyin Hilmi imzasıyla "Türkiye Sosyalist Fırkası Tarihi" başlıklı bir rapor sunulmuş (Tunçay, s.39).

Buraya kadar iyi, fakat arkadan kocaman bir AMA geliyor. AMA İştirakçi Hilmi, o yıllarda emperyalizme karşı kanla ateşle verilen bir istiklal savaşına karşıdır. Mete Tunçay şunları yazıyor: "Türkiye Sosyalist Fırkası'nın Milli Mücadeleye karşı olumsuz bir tavır takındığı söylenmiştir; bu söylenti herhalde doğrudur... (Hüseyin Hilmi'nin yayımladığı) İdrak... kurtuluşu galip devletlerin iyiniyetlerinden beklemektedir." (Tunçay, s.39)

İştirakçi Hilmi bununla da yetinmemekte, İngiliz İşgal Kuvvetleri'nden, yani işgalci emperyalist güçlerden para almaktadır. İngiliz İşgal Kuvvetleri'nin başında bulunan İngiliz Generali

Harington anılarında Hüseyin Hilmiyle yakın ilişkileri olduğunu belirtmektedir (Tunçay, s.63; bkz. Harington,T., Harington Looks Back, Londra, 1940). İştirakçi Hilmi'nin İngilizlerle yakın ilişkisi ve grevler sırasında onlardan para aldığı, Zeki Cemal'in Meslek Dergisi'nde 1925 yılında yayımlanan yazısında da yer almaktadır (Oya Sencer, **Türkiye'de İşçi Sınıfı**, 1969, s.248-9.).

Hüseyin Hilmi'ye 1919-1922 döneminde kimse dokunmadı. 1913 öncesinde sık sık hapse atılan İştirakçi Hilmi, emperyalistlerle işbirliği yapınca, programına daha sosyalistçe hükümler de koydu, 1 Mayıs'ı da kutladı, kırmızı yeleşine bir de kırmızı otomobil ekledi, ama grevlerde (ve belki başka zamanlarda da) emperyalistlerden para yardımı aldı. Çapanoğlu şöyle anlatıyor:

“Hilmi mütareke yıllarında oldukça büyük bir faaliyet gösterdiği halde, ona ne hükümet, ne de işgal kuvvetleri dokundu. Hilmi, kırmızı otomobilinde, azametle dolaştı. Yedi, içti, eğlendi. Ona niçin dokunmadılar? ... Bu adamın bol bol para harcaması dikkati çekmesi lazım gelen bir olaydı. Paralar nereden geliyordu? Partinin meteliği yoktu. Öyleyse otomobil nasıl geldi? Bol bol para harcamaların kaynağı neresiydi? Günahı söyleyenlerin boynuna, bu kaynağın İngilizler olduğu, Hilmi'nin İngiliz İntelicans Servisi hesabına çalıştığını, casusluk yaptığını iddia edenler oldu. Doğru mu? Bilmiyorum. Elimde vesika yok.” (Çapanoğlu, s.73-74).

Etrafınıza bir bakın. İştirakçi Hilmi'leri siz de görüyor musunuz?